

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง ค่านิยมเกี่ยวกับการบริโภคอาหาร ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่ามีน้อยมาก ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้ค้นคว้า เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับเป็นแนวทางในการทำวิจัยโดยกำหนดเรื่องที่จะศึกษาไว้ดังนี้

1. วรรณคดี และบทความ

- 1.1 ความหมายของค่านิยม
- 1.2 ชนิดของค่านิยม
- 1.3 ทฤษฎีค่านิยม
- 1.4 หน้าที่ของค่านิยม
- 1.5 ลักษณะของค่านิยม
- 1.6 เกณฑ์ในการพิจารณาค่านิยม
- 1.7 การวัดค่านิยม

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ
- 2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ

1. วรรณคดี และบทความ

1.1 ความหมายของค่านิยม

ค่านิยมมีอิทธิพลและมีความสำคัญเป็นอันมากต่อพฤติกรรมของบุคคล การสร้างค่านิยมที่ถูกต้องเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาและสร้างสรรค์สังคม นักจิตวิทยา นักสังคมวิทยา และผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้คำจำกัดความและความหมายของ "ค่านิยม" ไว้หลายประการ เช่น

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2524) ให้ความหมายของทางสังคมวิทยาว่า (Value) ค่า, คุณค่า, ค่านิยม คือ วิทยาลัยสามารถของสิ่งใดก็ตามที่เชื่อว่า

สนองความปรารถนาของมนุษย์ได้ หรือคุณสมบัติของสิ่งใดก็ตามซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นประโยชน์
 นำสนใจแก่บุคคลหรือกลุ่ม ในทางสังคมวิทยา นิยมใช้คำ "คุณค่า" หรือ "ค่านิยม" ให้ความหมายถึง
 สิ่งที่บุคคลยึดถือเป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจ และกำหนดพฤติกรรมของตน

พจนานุกรมทางสังคมศาสตร์ (Dictionary of the Social Sciences, 1965) ให้ความหมายของคำว่า ค่านิยม หมายถึง มาตรฐานทางวัฒนธรรมที่ได้ยอมรับกันแล้ว
 ในจุดหมายด้านเจตคติ ความปรารถนา และความต้องการของจริยธรรม สุนทรีย์ภาพ และ
 พุทธิภาพ (Intellect) อันได้เปรียบเทียบและพิจารณาแล้ว

พจนานุกรมการศึกษาของ คาร์เทอร์ วี กู๊ด (Cater V. Good, 1973)
 ค่านิยม หมายถึง การนิยมชมชอบ หรือการประเมินค่า และตัดสินใจสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยพิจารณา
 จากคุณลักษณะในเชิง จิตวิทยา สังคมวิทยา จริยศาสตร์ ความรู้หรือวิชาการ ศาสนา และ
 สุนทรีย์ภาพเมื่อบุคคลพิจารณาหรือประเมินค่าและตัดสินใจยึดถือคุณลักษณะนั้นๆ ต่อไป

Encyclopaedia of Sociology (1974) ให้ความหมายค่านิยมว่า คือความ
 คิดของบุคคล หรือกลุ่มคนเกี่ยวกับสิ่งหนึ่งซึ่งเห็นว่า เป็นสิ่งที่พึงปรารถนา ซึ่งมีผลต่ออารมณ์ และการ
 แสดงออกของบุคคลอาจเป็นวัฒนธรรมหรือบรรทัดฐานสังคม ค่านิยมมีอิทธิพลและมีความหมายต่อ
 การเลือกและเป็นปลายทางในการกระทำ โดยบุคคลจะมีจุดมุ่งหมาย หรือ กระทำหลังจากที่ได้
 ประเมินคุณค่าแล้ว

พิทยา สายชู (2516) อธิบายความหมายของค่านิยมว่า หมายถึงสิ่งที่นิยมยึดถือ
 ประจําใจที่ช่วยตัดสินใจในการเลือก ตราบาใดที่มนุษย์ต้องเลือกตัดสินใจในการกระทำอยู่ มนุษย์
 ต้องอาศัยคุณค่าประจําตัวเป็นเครื่องกำหนดแม้แต่สิ่งที่ทำงานเคยชินเป็นนิสัย

อานนท์ อากาภิรม (2517) ให้ความหมายของค่านิยมไว้ว่า หมายถึงสิ่งสำคัญขั้น
 มูลฐานที่ทำให้บุคคลตัดสินใจว่าควรจะทำอย่างไร หรือไม่ควรทำอย่างไร พฤติกรรม หรือ

การแสดงออกต่าง ๆ ย่อม ขึ้นอยู่กับลักษณะค่านิยมที่บุคคลมีอยู่ ค่านิยมซึ่งเป็นเรื่องของความคิด
 ในสิ่งที่ควรจะเป็นซึ่งคนส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกัน ค่านิยมบางประการ เช่น เสรีภาพส่วนบุคคล
 มีผลตามกฎหมายด้วย ค่านิยมสร้างแกนของวัฒนธรรมถือเป็นลักษณะพื้นฐานของวัฒนธรรม

ก่อ สวัสดิพาณิชย์ (2518) สรุปว่าค่านิยมหมายถึง ความคิด พฤติกรรม และสิ่ง
 อื่นที่คนในสังคมหนึ่งเห็นว่ามีคุณค่า จึงยอมรับมาปฏิบัติตามและหวังแทนไว้ระยะหนึ่ง ค่านิยมมัก
 เปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยและความคิดเห็นของคนในสังคม

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2522) ให้ความหมายว่า ค่านิยมเป็นสิ่งที่บุคคล หรือสังคม
 สร้างขึ้น โดยคำนึงถึงแนวประเพณี ปฏิบัติ ว่าอะไรดี อะไรไม่ดี อะไรควร อะไรไม่ควร อะไร
 พึงปรารถนา อะไรไม่พึงปรารถนา ฉะนั้น ค่านิยมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา บาง
 อย่างเสื่อมความนิยม หรืออาจมีค่านิยมใหม่เกิดขึ้นมาแทนที่

ธีรภรณ์ นาคหิน (2522) ได้ให้ความหมายของ "ค่านิยม" อย่างน่าสนใจว่า
 เป็นพื้นฐานจิตใจของมนุษย์หรือหลักการต่าง ๆ ที่ใช้ยึดในการดำเนินชีวิต และเป็นหลักที่มนุษย์คิด
 ว่ามีค่าที่สุดสำหรับชีวิตของตน เป็นพลังจูงใจที่จะทำให้สังคมตัดสินใจ หรือประเมินค่าว่า สิ่งใด
 เป็นสิ่งที่พึงประสงค์ ค่านิยมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมมนุษย์ เป็นตัวกำหนดให้คนตัดสินใจเลือกปฏิบัติ
 โดยเห็นว่าถูกต้องและสมควร

สนิท สัมครการ (2523) กล่าวว่า ค่านิยม หมายถึง แนวคิด แนวทางปฏิบัติ
 ต่างๆ ที่คนในวัฒนธรรมชอบเลือก หรือยึดถือเอามาเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมต่าง ๆ
 ของตน

พนัส หันนาคินทร์ (2523) ให้ความหมายของค่านิยมไว้ว่า ค่านิยม หมายถึง
 ความโน้มเอียง หรือแนวทางที่คนจะประพฤติปฏิบัติไปในแนวใดแนวหนึ่ง ที่ตนเองได้พิจารณา

ไตรตรองแล้วว่าเป็นสิ่งที่ดีสำหรับตนและปฏิบัติตามแนวคิดนั้น ๆ อย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยก็
ชั่วระยะเวลาหนึ่ง ค่านิยมจึงมีความหมายถึง แนวคิดเกี่ยวกับความดี ความงามในความประพฤติ
นั้น ๆ ทักษะหรือความเชื่อจึงไม่อาจเรียกว่าค่านิยม จนกว่าจะได้รับการพิจารณาถึงผลที่จะตาม
มาจากความประพฤติหรือการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ และมีการปฏิบัติตามอย่างสม่ำเสมอแล้ว

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523) ให้ความหมายของค่านิยมไว้ว่า คือ การ
ให้คุณค่าแก่สิ่งต่าง ๆ ในชีวิตของตน ไม่ว่าจะเป็นความคิด อุดมการณ์ ผู้คนหรือสิ่งของ นับว่า
ค่านิยมมีความหมายเป็นระดับอุดมคติ หรือหลักในการดำเนินชีวิต ในการตัดสินใจและประเมินค่า
ของบุคคล

สมพร เทพสิทธิ์า (2527) ให้ความหมายของค่านิยมว่า หมายถึง ความรู้สึก
ความคิด ความเชื่อว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ต้องการปรารถนา ควรมี ควรทำ ค่านิยม อาจแบ่งเป็น
ค่านิยมที่พึงประสงค์ หรือค่านิยมบวกและค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ หรือค่านิยมลบ

สาโรช บัวศรี (2527) ให้ความหมายของค่านิยมว่า หมายถึง สภาพ (หรือการ
กระทำ) บางประการที่เราเชื่อ (หรือนิยามนั่นเอง) ว่าควรยึดมั่น เพื่อจะได้บรรลุถึงวัตถุประสงค์
หรือความมุ่งหมายของสังคม หรือของตัวเอง

เกียรติศักดิ์ อิชยานันท์ (2527) กล่าวว่า ค่านิยมเป็นเรื่องของความรู้สึกนิยมชม
ชอบของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นวัตถุและที่ไม่ใช่วัตถุ เป็นความรู้สึกพอใจ เชื่อถือ หรือนิยม
ที่จะกระทำ โดยทั่วไปค่านิยมเป็นเกณฑ์เบื้องต้นแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ที่สังคมเป็นผู้กำหนด ซึ่งมี
ผลต่อการกระทำ ต่อความรู้สึกนึกคิดของบุคคลเป็นส่วนรวม ค่านิยมของบุคคลแต่ละกลุ่มอาจแตก
ต่างกันไปตามวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมา

เลขา ปิยะอัจฉริยะ (2530) กล่าวว่า ค่านิยม หมายถึง ความเชื่อของบุคคลที่
บุคคลใช้เป็นหลักหรือแนวทางในการรับรู้ ประเมินและตัดสินใจว่าสิ่งใดดี ชั่ว ถูก ผิด น่าฟัง

ปรารถนา ฝ่าฝืนปรารถนา ความเชื่อนี้เกิดจากการสังเกตโดยตรงของบุคคลอันจะมีอิทธิพลต่อการเลือก และไม่ปฏิบัติ

อรนุช แสงสุข (2531) กล่าวว่า ค่านิยม หมายถึง ความเชื่อ ความรู้สึก แนวคิด แนวทางปฏิบัติต่าง ๆ ที่บุคคลเลือกประพฤติปฏิบัติ ค่านิยมเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมและเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติของแต่ละบุคคล

สก็อต (Scott, 1956) ให้ความหมายของค่านิยมว่าเป็นความคิดรวบยอดของบุคคล ซึ่งใช้ประเมินผลความดี ความชั่ว ความถูกต้อง ความปรารถนา และไม่พึงปรารถนาที่เกิดจากการสังเกตโดยตรงและจะมีอิทธิพลต่อการเลือกปฏิบัติและการกระทำของบุคคลนั้น

มิลเลอร์ (Miller, 1965) กล่าวว่า ค่านิยมเป็นทัศนคติและความเชื่อที่ฝังลึกในชีวิตของบุคคลและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลทุก ๆ ด้าน จากพฤติกรรมง่าย ๆ และธรรมดาที่สุด จนถึงพฤติกรรมที่ยากและซับซ้อน

กินส์เบิร์ก (Ginzberg, 1966) อธิบายว่า ค่านิยมเป็นหลักที่บุคคลยอมรับเพื่อใช้กับตนเอง แล้วค่านิยมเหล่านี้จะช่วยเขาในการเลือกและจัดระเบียบสิ่งที่ทำให้เลือก ซึ่งค้นพบได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ของชีวิตเนื่องจากค่านิยมมีหลายอย่าง คนเราจึงจัดค่านิยมเหล่านี้เป็นระบบจากสูงสุดไปถึงต่ำสุด

โรเคิช (Rokeach, 1969) ได้ให้ความหมายของคำว่า ค่านิยม หมายถึง รูปแบบของความเชื่อ (belief) ที่แต่ละคนยึดถืออยู่ว่าแต่ละคนควรปฏิบัติตนอย่างไรหรือสิ่งใดมีคุณค่า ไม่มีคุณค่า ค่านิยมแตกต่างจากเจตคติ (attitude) และความเชื่อ (belief) เพราะค่านิยมมิได้เกี่ยวข้องกับสิ่งของ บุคคล หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเฉพาะอย่าง แต่ค่านิยมสัมพันธ์กับทุกสิ่งโดยทั่วไปและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล ค่านิยมยังมีความหมายเป็นมาตรฐานในการตัดสินว่าสิ่งใดเลวหรือดี และใช้ในการตัดสินพฤติกรรมของแต่ละบุคคลด้วย

คริสเตนเซน (Cristensen, 1969) กล่าวว่า คำนิยามเป็นตัวแทนภายในบุคคล และบรรทัดฐานของสังคม คำนิยามเป็นเกณฑ์ที่แต่ละบุคคลใช้เลือกสิ่งต่าง ๆ ที่มีให้เลือก คำนิยามนั้นแม้จะมีลักษณะใกล้เคียงกับความเชื่อ และเจตคติก็ตาม แต่ทั้งสามอย่างนี้ก็มีส่วนแตกต่างกันคือ ความเชื่อเป็นเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินว่า บางสิ่งบางอย่างจริงหรือไม่จริง เจตคติคือลักษณะภายใน บุคลิกภาพที่คนเราแสดงต่อการกระทำหรือสิ่งต่าง ๆ หรือเป็นเพียงแนวโน้มที่จะปฏิบัติเท่านั้น ส่วน คำนิยามเป็นมาตรฐานของความชอบหรือไม่ชอบ เป็นเกณฑ์สำหรับการตัดสินคุณค่า หรือความสำคัญของสิ่งของ ความคิด และเหตุการณ์ ดังนั้นคำนิยามจึงเป็นมาตรฐานที่ใช้ในการตัดสินใจแสดง พฤติกรรมของบุคคล

คาร์เตอร์ (Carter, 1973) ให้ความหมาย คำนิยาม ว่าหมายถึง คุณลักษณะที่มนุษย์ได้พิจารณาแล้วเห็นว่ามีคุณค่า มีความสำคัญ มีความหมาย แล้วมีผลเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตของเขา ลักษณะนี้เป็นสิ่งที่สมาชิกของสังคมช่วยกันรักษาและสนับสนุนให้คงอยู่

แฟรงเคิล (Fraenkel, 1973) ให้ความเห็นว่า คำนิยามเป็นความคิด (idea) หรือความคิดรวบยอด (concept) ในสิ่งที่เราเห็นว่ามีสำคัญต่อชีวิตของเรา เมื่อบุคคลมี คำนิยามในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง นั้นแสดงว่าเขาเห็นคุณค่าของสิ่งนั้น

เฟเธอร์ (Feather, 1975) กล่าวว่า คำนิยามเป็นความเชื่อที่มีลักษณะยั่งยืน เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติหรือเป้าหมายในการดำรงชีวิต เป็นสิ่งที่ตนเองหรือสังคมเห็นดี เห็นชอบ และสมควรจะยึดถือปฏิบัติ

จากแนวความคิดเกี่ยวกับความหมายของ "คำนิยาม" จากผู้ทรงคุณวุฒิและจากเอกสารต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว จึงสรุปความหมายของคำนิยามได้ว่า

ค่านิยม หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อที่ประกอบไปด้วยความนิยมชมชอบ การให้คุณค่าต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้วยอมรับนับถือว่า มีค่าเพียงพอที่จะนำมาประพฤติปฏิบัติตามสิ่งที่คุณค่าหรือสิ่งควมยึดถือ ค่านิยมจึงมีบทบาทสำคัญในการแสดงพฤติกรรมของบุคคล

1.2 ชนิดของค่านิยม

ลักษณะของค่านิยมอาจจำแนกออกได้หลายประเภทด้วยวิธีการต่าง ๆ แล้วแต่ว่าผู้แบ่งจะยึดอะไรเป็นพื้นฐานในการแบ่ง ซึ่งไม่มีการแบ่งที่เป็นการตายตัวแต่เพียงวิธีเดียว (สาโรช บัวศรี, 2527) ดังเช่น

โรลซ์ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2529 อ้างอิงมาจาก Rokeach, 1973)

ได้แบ่งค่านิยมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ค่านิยมประเภทที่มีคุณค่าในการเป็นเครื่องมือหรือแนวทางไปสู่สิ่งอื่น ซึ่งอาจเรียกว่า ค่านิยมประเภทที่มีคุณค่าในด้านการใช้สอย (Instrumental Values) ตัวอย่างเช่น ความทะเยอทะยาน ความใจกว้าง ความรื่นเริง ความสามารถ ความสะอาด ความซื่อสัตย์ เป็นต้น

2. ค่านิยมประเภทที่เป็นจุดหมายหรือมีคุณค่าไม่ได้พึ่งสิ่งอื่นและมีคุณลักษณะเฉพาะของตนเอง (Terminal Values) ตัวอย่างเช่น ชีวิตที่มีความสะดวกสบาย ชีวิตที่ตื่นเต้น ความรู้สึกประสบความสำเร็จ สวัสดิภาพของครอบครัว ความสุข ความรัก เป็นต้น

ฟิลลิป เอช ฟินีซ์ (Phillip H. Phinix, 1958) ได้แบ่งค่านิยมออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้

1. ค่านิยมทางวัตถุ (Material Value) เป็นค่านิยมเกี่ยวกับร่างกายของเราหรือปัจจัย 4 อย่างในการดำรงชีวิตของมนุษย์ อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

2. ค่านิยมทางสังคม (Social Value) เป็นค่านิยมที่ช่วยก่อให้เกิดความรักและความสัมพันธ์กันในสังคม

3. ค่านิยมทางสัจจะ (Truth Value) เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับความจริง ซึ่งเป็น

ค่านิยมที่สำคัญยิ่งสำหรับผู้ที่ต้องการความรู้ เช่น นักปราชญ์ และ นักวิทยาศาสตร์ ที่ค้นคว้าหากฎแห่งธรรมชาติ

4. ค่านิยมทางจริยธรรม (Moral Value) เป็นค่านิยมที่ก่อให้เกิดความรับผิดชอบ เช่น ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ เป็นต้น

5. ค่านิยมทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Value) เป็นความซาบซึ้งในความดีและความสวยงามของสิ่งต่าง ๆ

6. ค่านิยมทางศาสนา (Religious Value) เป็นค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับความปรารถนา ความสมบูรณ์ของชีวิต ซึ่งรวมทั้งความรัก และการบูชาทางศาสนาด้วย

พนัส หันนาคินทร์ (2523) นักการศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญในการสอนค่านิยมได้แยกประเภทของค่านิยม ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ค่านิยมที่มีลักษณะคงตัว คือ ค่านิยมที่จำเป็นอันจะต้องรับปลูกฝังให้กับเยาวชนไทยและประชาชนไทยทั่วไป เป็นค่านิยมที่ยอมรับโดยปราศจากข้อสงสัยในสังคม ตัวอย่างเช่น ความรักชาติ ความเป็นไทย ลัทธิชาตินิยม ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ความสะอาด การมีสุขภาพดี การรักษาสุขภาพส่วนตัวและชุมชน เป็นต้น

2. ค่านิยมที่มีลักษณะไม่คงตัว หรือค่านิยมที่เกิดขึ้นใหม่ ยังอยู่ในระหว่างการพิสูจน์ด้วยกาลเวลาว่าจะมีความคงทนถาวรสักเพียงไร เช่น ค่านิยมเกี่ยวกับความพึงพอใจในความงามของศิลปะ เป็นต้น การสร้างค่านิยมประเภทนี้อาจจะไม่รีบด่วนนักเมื่อเทียบกับค่านิยมประเภทแรก

1.3 ทฤษฎีค่านิยม

ทฤษฎีค่านิยมที่รู้จักกันแพร่หลายมีหลายทฤษฎีด้วยกัน เช่น

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523) ได้สรุปทฤษฎีเกี่ยวกับค่านิยมไว้ดังนี้

2.1 ทฤษฎีการทำให้ค่านิยมของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey, 1939) ซึ่งอธิบายความสำคัญของค่านิยมไว้ว่า เกี่ยวกับกิจกรรมของมนุษย์ในทุกรูปแบบตามแนวทฤษฎีนี้สรุปประเด็นสำคัญได้ คือ

2.1.1 ค่านิยมเกิดจากความปรารถนาของบุคคลที่จะปรับตัวให้เข้ากับความเป็นจริง และความต้องการในสภาพชีวิตของเขา คือเมื่อบุคคลได้มีประสบการณ์หรือเกิดปัญหา เช่น ความขาด หรือความขัดแย้งระหว่างตัวเขากับสิ่งแวดล้อม สิ่งที่เขาให้คุณค่ายอมเป็นสิ่งที่สนองความต้องการได้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยในสภาพการณ์ของเขา (Suitability and Serviceability)

2.1.2 ค่านิยมก่อให้เกิดแรงกระตุ้น (Vital Impulse) สร้างเป้าหมาย ความมุ่งหวังถึงสิ่งที่ยึด (Ends-in-View) บุคคลจึงเกิดความต้องการและความสนใจที่จะแสวงหาวิธีการและหนทางให้ได้สิ่งที่ยึด

2.1.3 การให้ค่านิยมเป็นพฤติกรรมที่สามารถศึกษาได้ ด้วยวิธีการเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Study) ในรูปของการสังเกต การวิเคราะห์ การทดสอบ และการพิสูจน์

2.1.4 การทำความเข้าใจกับค่านิยมได้อย่างแท้จริง ขึ้นอยู่กับความสามารถวิเคราะห์ถึงความต้องการในปัจจุบันของบุคคล และการคาดคะเนว่าเขาจะได้รับความพึงพอใจได้ในสภาพการณ์ใด และด้วยวิธีการใด กับทั้งต้องมีการวิเคราะห์ประเมินใหม่ (Re-appraisal) อยู่เสมอ

2.2 ทฤษฎีค่านิยมของมิลตัน โรคิช (Milton Rokeach)

สนทรี โคมิน และ สนิท สัมครการ (2522) อธิบายถึงทฤษฎีค่านิยมของโรคิช (Rokeach) ไว้ดังนี้

โรคิช (Rokeach, 1968) ใช้ค่านิยมเป็นตัวแปรหลักในการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ เพราะค่านิยมเป็นแกนกลางก่อให้เกิดพฤติกรรมด้านแรงจูงใจ เจตคติ และความสนใจ ทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในศาสตร์และกิจการทุกสาขา

ตามแนวความคิดของโรคิช (Rokeach) ลักษณะธรรมชาติของค่านิยม 5 ประการ คือ

2.2.1 จำนวน "ค่านิยม" ที่แต่ละคนมีนั้นจะมีอยู่ไม่มากนัก และอยู่ในข่ายที่จะนับและศึกษาได้

2.2.2 ความแตกต่างของ "ค่านิยม" จะแสดงออกทางระดับ (Degree)

2.2.3 ค่านิยมต่าง ๆ สามารถจะนำมาจัดรวมกันเข้า เป็นระบบค่านิยมได้ (Value Systems)

2.2.4 มนุษย์สามารถใช้ค่านิยมเป็นพื้นฐานในการสืบเสาะวัฒนธรรมสังคม และสถาบันสังคมต่าง ๆ ไปจนถึงบุคลิกภาพได้ สิ่งเหล่านี้อาจถือได้ว่าเป็นบ่อเกิดของค่านิยม

2.2.5 ผลที่ตามมาคือว่า "ค่านิยม" ของมนุษย์จะแสดงออกทางเจตคติ และพฤติกรรมของมนุษย์ในเกือบทุกรูปแบบที่นักสังคมศาสตร์สนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์

1.4 หน้าที่ของค่านิยม

วาทีต อุตอามาตย์ (วาทีต อุตอามาตย์, 2524 อ้างอิงมาจาก Fichter, 1971) ได้กล่าวถึงหน้าที่โดยทั่ว ๆ ไปของค่านิยมไว้ดังนี้

1. เป็นแนวทางที่ใช้ในการตัดสินคุณค่าของสิ่งต่างๆ ที่คนเราเกี่ยวข้องกับชุมชนหรือสังคม และค่านิยมจะช่วยให้แต่ละคนรู้ว่า เขาอยู่ในสภาพเช่นใดในสายตาของคนอื่น
2. เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความสนใจ หรือความพึงใจต่อสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะในสังคมที่ยึดวัตถุเป็นสิ่งสำคัญ คือ จะชี้ว่าคนนั้น ๆ หรือสังคมนั้น ๆ สนใจหรือพึงใจสิ่งใดและปฏิบัติต่อสิ่งนั้นอย่างไร
3. เป็นแบบแผนของพฤติกรรม ซึ่งจะเห็นได้จากความรู้สึกนึกคิด และการปฏิบัติ
4. เป็นเครื่องชี้แนะให้บุคคลเลือกแสดงพฤติกรรมที่ตนพอใจ
5. เป็นเครื่องควบคุมสังคม และขัดขวางกีดกันในสังคม ทั้งนี้ค่านิยมมีอิทธิพลให้คนเราปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมและประเพณีอันดีงาม ส่งเสริมให้คนเราปฏิบัติสิ่งที่ดีควรปฏิบัติ และส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกในสิ่งดีงาม ขณะเดียวกันค่านิยมก็เป็นเครื่องที่คอยขัดขวางพฤติกรรมที่จะสร้างความกีดกันในสังคม ซึ่งคนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย ให้หมดสิ้นไป
6. เป็นแนวทางที่แสดงถึงความเห็นที่หนึ่งใจเดียวของกลุ่มชนหรือสังคม คือ ค่านิยมจะเป็นตัวเชื่อมโยงให้สมาชิกในสังคมเห็นพ้องต้องกันในสิ่งที่จะร่วมมือกันปฏิบัติในสังคมของตนได้เป็นอย่างดี

ส่วน สุทธิ โศภิต และสนิท สัมครการ (2522) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของ
คำนิยามไว้ดังนี้

1. คำนิยามทำหน้าที่เป็นเกณฑ์ (Criteria) หรือมาตรฐาน (Standard)
ที่ใช้ในพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติในหลายทาง เช่น

- เป็นเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมิน ตัดสิน ชื่นชม ยกย่อง หรือติเตียน
ตนเองหรือการกระทำของคนอื่น
- เป็นตัวกำหนดให้เราเลือกนิยามอรรถการทางการเมืองบางอรรถการ
มากกว่าอรรถการอื่น
- จูงใจให้เราแสดงจุดยืนของเราในเรื่องต่าง ๆ
- เป็นบรรทัดฐานที่ช่วยในการชักชวน ทำทนาย คัดค้าน และถกเถียง
หรือพยายามที่จะเปลี่ยน
- เป็นบรรทัดฐานสำหรับกระบวนการให้เหตุผลต่อความนึกคิดและการ
กระทำของตน

2. คำนิยามทำหน้าที่เป็นตัวบ่งชี้ถึงความต้องการและแรงจูงใจของมนุษย์

1.5 ลักษณะของคำนิยาม

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2521) อธิบายไว้ว่า คำนิยามจัดเป็น
พฤติกรรมเชิงภาวะสันนิษฐาน (Hypothetical Construct) เพราะไม่สามารถสังเกต หรือ
วัดได้โดยตรงอย่างชัดเจนเหมือนพฤติกรรมประเภทอื่น ๆ การจัดลักษณะของคำนิยามจึงพิจารณา
โดยอาศัยการประเมินที่สลับซับซ้อน และสรุปสันนิษฐาน (Inference) จากการแสดงความคิดให้
การตัดสินใจ การเลือกของบุคคล หรือพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจสรุปประเด็นสำคัญในการ
อธิบายลักษณะของคำนิยามได้ดังต่อไปนี้ คือ

1. คำนิยามเกิดจากการเรียนรู้ มิใช่มีติดตัวมาแต่กำเนิด
2. คำนิยามเป็นระบบของพฤติกรรมที่มีองค์ประกอบ 3 อย่าง คือ

2.1 ปัญญา (Cognitive Component) ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ
ความคิด บุคคลต้องได้เคยมีความรู้ มีประสบการณ์ หรือได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งเรานั้นก่อนจึงจะ

เกิดค่านิยมขึ้นได้

2.2 อารมณ์ (Affective Component) ซึ่งประกอบด้วย ความรู้สึกพอใจ ไม่พอใจ ชอบ ไม่ชอบ ชื่นชม รังเกียจ เป็นต้น

2.3 การแสดงพฤติกรรม (Behavioral Component) คือ แนวโน้มหรือท่าทีที่เลือกตอบสนองในแง่ของการยอมรับ-ไม่ยอมรับ เห็นด้วย-ไม่เห็นด้วย เต็มใจทำ-ไม่เต็มใจทำ เข้าใกล้-ออกห่าง เป็นต้น

ค่านิยมต่าง ๆ ของบุคคล จะมีองค์ประกอบทั้งสามประการนี้อยู่เสมอ แต่อาจจะเป็นสัดส่วน หรือน้ำหนักแตกต่างกันไป ค่านิยมบางอย่างอาจเกิดจากความรู้ ความเข้าใจเป็นหลัก มีอารมณ์อยู่เป็นส่วนน้อย และค่านิยมบางอย่างอาจเกิดขึ้นจากประสบการณ์ด้านอารมณ์รุนแรงมากกว่าความรู้ ถ้าองค์ประกอบด้านความรู้ ความเข้าใจหรืออารมณ์เปลี่ยนแปลงไปย่อมมีผลในแนวโน้มนิยมหรือท่าทีของการแสดงพฤติกรรมออกมาด้วย

อานนท์ อาภาภิรม (2517) ได้สรุปลักษณะของค่านิยมไว้ดังนี้

1. ค่านิยม (Value) เป็นสิ่งสำคัญขั้นมูลฐานในการทำความเข้าใจถึงพฤติกรรมของบุคคล เพราะพฤติกรรมหรือการแสดงออกต่าง ๆ ของบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะค่านิยมที่เรามีอยู่
2. ค่านิยม เป็นผลสืบเนื่องมาจากความคิดในเรื่องที่ควรจะเป็น เช่น การที่คนเราปฏิบัติสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไป ก็มักพิจารณาคำตอบให้กับตนเองว่าการกระทำดังกล่าวนั้นสมควรหรือไม่
3. ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่คนสนใจ สิ่งที่คนปรารถนาจะได้ ปรารถนาจะเป็น หรือกลับกลายมาเป็น เป็นสิ่งที่คนถือว่าเป็นสิ่งบังคับ ต้องทำ ต้องปฏิบัติ เป็นสิ่งที่คนยกย่องบูชา และมีความสุขที่จะได้เห็น ได้ฟัง และได้เป็นเจ้าของ
4. ค่านิยมบางอย่างมีผลตามกฎหมายด้วย เช่น เสรีภาพส่วนบุคคล เป็นต้น
5. ค่านิยมมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม คือ สร้างแกน (Core) ของวัฒนธรรมสะท้อนค่านิยมขั้นมูลฐานของวัฒนธรรมไทย ค่านิยมสำคัญ ๆ ของสังคมไทย ได้แก่ ความมั่งคั่ง อานาจ การทำบุญ ความสนุกสนาน ความหรูหรา ความเป็นไทยในตัวเอง และระบบ

อาวุโส โดยมีเอกลักษณ์บางประการของวัฒนธรรมไทยในเรื่องการประกอบการบุญกุศล พิธีกรรม ความสนุกสนานต่าง ๆ

6. ค่านิยมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนเรา สังคมจะเจริญหรือเสื่อมไปในทิศทางใดนั้น ขึ้นอยู่กับค่านิยมของสังคมเป็นสำคัญ เพราะฉะนั้นการสร้างค่านิยมที่ถูกต้องและเหมาะสม จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าของสังคม

สุนทรีย โคมิน และสนิท สมักรการ (2522) ได้กล่าวถึงลักษณะ หรือ ธรรมชาติของค่านิยมไว้ ดังต่อไปนี้

1. ค่านิยมมีลักษณะยืดหยุ่นถาวร ถ้าค่านิยมมีลักษณะคงที่และไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลย ก็เป็นไปไม่ได้ที่จะมีปรากฏการณ์ทางสังคมที่เรียก "การเปลี่ยนแปลงทางสังคม" ในอีกแห่งหนึ่ง ถ้าค่านิยมไม่มีลักษณะคงที่เสียเลย การที่จะมีความต่อเนื่องกันของวัฒนธรรมสังคม หรือ ของบุคลิกลักษณะก็เป็นไปไม่ได้อีกเช่นกัน ฉะนั้น ไม่ว่าจะดีค่านิยมไว้ในแนวไหนก็ตาม ถ้าหากว่าจะทำให้ได้ผลและมีความหมายอย่างแท้จริงแล้ว ก็จะต้องสามารถอธิบายได้ถึงลักษณะความยืดหยุ่นถาวรของค่านิยมได้ เช่นเดียวกับความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้ด้วย ลักษณะความยืดหยุ่นถาวร ความไม่เปลี่ยนแปลงง่าย หรือความคงที่ของค่านิยมนี้ เป็นสาเหตุที่ทำให้บุคลิกลักษณะของกลุ่มคนในสังคมหนึ่งแตกต่างไปจากกลุ่มคนในอีกสังคมหนึ่ง ซึ่งทำให้เกิดลักษณะประจำกลุ่ม หรือประจำชาติเกิดขึ้น

2. ค่านิยมมีลักษณะเปรียบเทียบความสำคัญซึ่งกันและกัน ลักษณะดังกล่าวจำเป็นต้องอธิบายให้ชัดเจน เพื่อที่จะได้เข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงค่านิยม กล่าวคือ เมื่อเด็กเติบโตขึ้นและมีประสบการณ์จากกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมมากขึ้น มีโอกาสเห็นว่าเป็นแต่ละสถานการณ์ที่เขาประสบไม่ได้มีค่านิยมเดียวอย่างที่พ่อแม่ได้สอนไว้ แต่มีหลายค่านิยมที่รวมอยู่ในสถานการณ์เดียวกัน และ เขาพบว่ามีคนที่จะให้ความสำคัญแก่ค่านิยมบางอย่างมากกว่าค่านิยมอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่พ่อแม่ไม่ได้สอนโดยตรง แต่เป็นสิ่งที่เด็กเรียนรู้จากคำสอน ประกอบการสังเกตจากการกระทำที่เป็นบรรทัดฐานของคนในสังคมเขา ด้วยการเรียนรู้เช่นนี้ เมื่อเขาเองได้โอกาสประสบกับ "ค่านิยม" ที่ไม่สอดคล้องกัน และต้องตัดสินใจเลือกค่านิยมอันใดอันหนึ่ง เขาก็จะเลือกตามสิ่งที่เขาได้รู้เห็นมา ด้วยเหตุนี้ เขาได้จัดลำดับค่านิยมตามความสำคัญที่ตนรู้สึกโดยอัตโนมัติ ซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างบุคคล แต่ก็มักจะไม่ได้แตกต่างไปจากกลุ่มมากนัก

หมายความว่าระบบค่านิยมของเขามีส่วนในการสะท้อนภาพของวัฒนธรรมกลุ่มที่เขาอยู่

3. ค่านิยมมีลักษณะเป็นความเชื่อ ค่านิยมเป็นความเชื่อที่มีทิศทาง และเป้าหมายของการกระทำ เป็นความเชื่อที่ใช้เป็นรากฐานสำหรับการเลือกปฏิบัติตามที่ตนชอบ ความเชื่อดังกล่าว ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ค่านิยมมีลักษณะเป็นความระลึกรู้ (Cognitive) คือ บุคคลหนึ่งรู้ในทางที่ถูกของการปฏิบัติงาน หรือรู้ในเป้าหมายที่ถูกต้องในชีวิตของเขาที่พยายามจะค้นหา
2. ค่านิยมมีลักษณะเป็นความรู้สึกสัมพันธ์ (Affective) คือ บุคคลนั้นมีอารมณ์อ่อนไหวเกี่ยวกับค่านิยมนั้น คือ ชอบค่านิยมนั้น หรือเกลียดไปเลย เห็นด้วยสนับสนุนหรือไม่เห็นด้วย และคัดค้านค่านิยมนั้น
3. ค่านิยมมีลักษณะเป็นองค์ประกอบของพฤติกรรม (Behavioral) อยู่ในความหมายที่ว่าเป็นตัวแทรกซ้อนที่นำไปสู่พฤติกรรม เมื่อถูกกระตุ้นให้เกิดมีการกระทำขึ้น

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2525) ได้สรุปลักษณะหน้าที่ของค่านิยมไว้ดังนี้

1. ค่านิยมทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐาน หรือมาตรฐานของพฤติกรรมทั้งหลายของมนุษย์ คือ เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมว่า เราควรทำหรือไม่ หรือควรจะทำสิ่งใดอย่างไรจึงจะดีกว่า เหมาะสมกว่า
2. ค่านิยมเป็นแบบแผนสำหรับการตัดสินใจและการแก้ไขข้อขัดแย้งต่าง ๆ ในบางกรณีบุคคลจะเผชิญกับความขัดแย้ง เช่น การทำตามคำสั่ง หรือจะเลือกเอาความเป็นอิสระ เสรีภาพของคน หรือการจะเชื่อเพื่อแก่คนทางผิดกฎหมาย
3. ค่านิยมเป็นแรงจูงใจหรือแรงผลักดันของบุคคล เช่น ค่านิยมวัตถุนิยมสูงก็必将มีความขยันขันแข็ง มีความมุ่งมั่นเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งของที่ตนปรารถนา

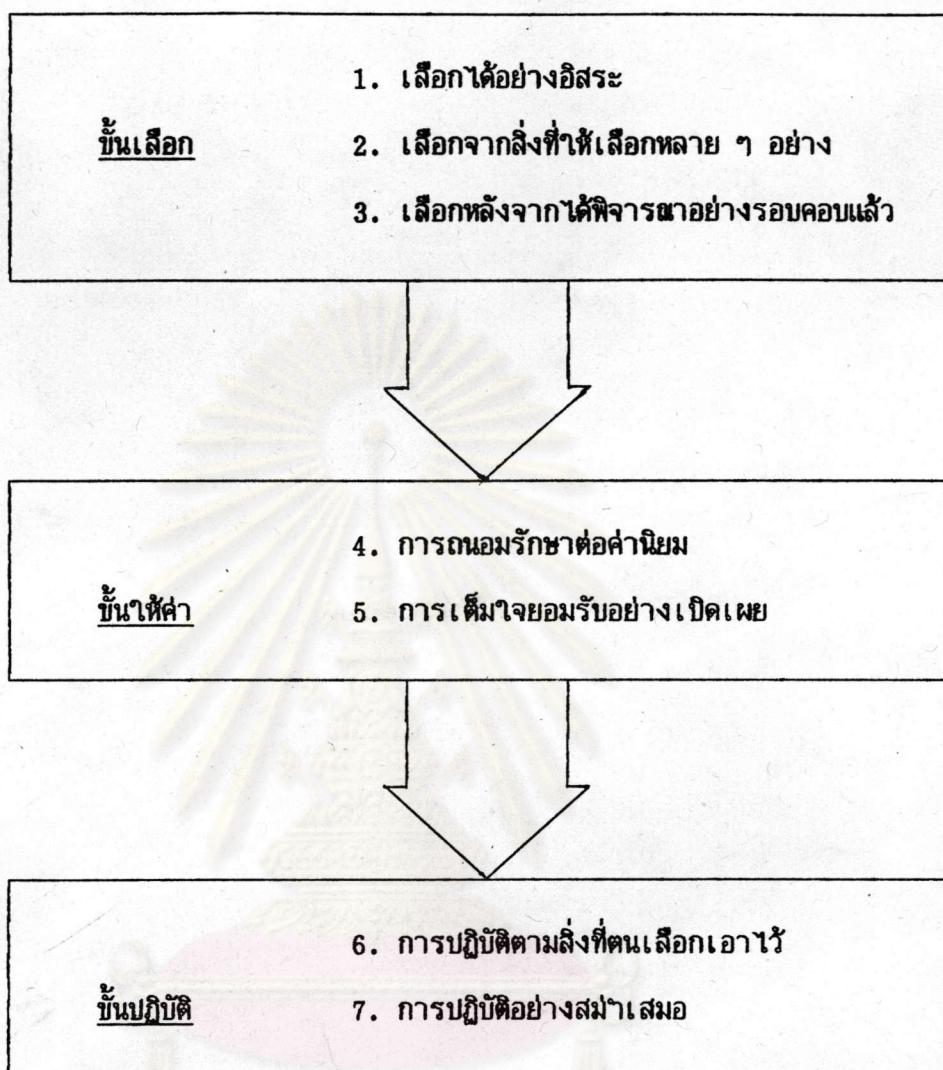
ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าค่านิยมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับแต่ละบุคคลในสังคม เพราะสามารถใช้เป็นบรรทัดฐานกำหนดพฤติกรรม เป็นแบบแผนในการตัดสินใจและเป็นแรงผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา

1.6 เกณฑ์การพิจารณาค่านิยม

ในการพิจารณาว่า คุณลักษณะใดเป็นค่านิยมหรือไม่นั้น ราธส์, ฮาร์มิน และ ซิมอน (Raths, Harmin and Simon. 1966 : 28 - 29) กล่าวว่าจะต้องมีคุณลักษณะดังนี้

1. ค่านิยมจะต้องเป็นสิ่งที่เกิดจากการเลือกโดยเสรี ไม่ได้เกิดจากการถูกบีบบังคับ ถ้ามีการบีบบังคับให้เลือก ถือว่าไม่ใช่ค่านิยม
2. ค่านิยมจะต้องเป็นการเลือกจากสิ่งๆที่ให้เลือกหลาย ๆ อย่าง ถ้าไม่มีให้เลือกหรือมีตัวเลือกเพียงอย่างเดียวและเป็นสิ่งจำเป็นต้องเลือก ก็ไม่ถือว่าเป็นค่านิยม
3. สิ่ง que เลือกมานั้น เป็นสิ่งที่บุคคลได้มีการพิจารณาไตร่ตรองถึงข้อดีข้อเสียอย่างรอบคอบแล้ว
4. เป็นสิ่งที่บุคคลยึดถือ บูชา เพราะถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า ควรแก่การเทิดทูนรักษาไว้
5. เป็นสิ่งที่บุคคลภาคภูมิใจ ยอมรับและเต็มใจ ต้องการที่จะแสดงออก กล่าวถึงและสนับสนุนอย่างเปิดเผย
6. จะต้องเป็นสิ่งที่ได้ปฏิบัติตามที่ตนได้เลือกเอาไว้ เพราะสิ่งที่เราเรียกว่าค่านิยมนั้น จะเป็นสิ่งที่นำไปสู่การปฏิบัติในชีวิตจริง
7. จะต้องเป็นสิ่งที่บุคคลกระทำอยู่เป็นประจำจนเป็นกิจวัตร สิ่ง que กระทำเพียงครั้งเดียวแล้วเลิกกระทำ ก็ไม่เรียกว่าเป็นค่านิยม

ดังนั้น ถ้าเราจะพิจารณาว่าค่านิยมของบุคคลใดเป็นค่านิยมที่แท้จริงหรือไม่ นั้นจะต้องพิจารณาตามเกณฑ์ทั้ง 7 ประการดังกล่าวนี้ ถ้าหากขาดคุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่งไปก็ไม่ถือว่าบุคคลผู้นั้นมีค่านิยมที่แท้จริง และ ราธส์, ฮาร์มิน และ ซิมอน ได้สรุปขั้นตอนของการเกิดค่านิยมไว้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 ขั้นตอนของการเกิดค่านิยม

ความแตกต่างระหว่างค่านิยมกับคุณลักษณะอื่น ๆ

นาคยา ภักธแสงไทย (ทาเนียบ โสแสนน้อย, 2527 อ้างถึงใน นาคยา ภักธแสงไทย, 2524) กล่าวว่า มีคุณลักษณะอื่น ๆ หลายอย่างที่คล้ายค่านิยม แต่ไม่ใช่ค่านิยมที่แท้จริง สิ่งเหล่านี้เรียกว่า เครื่องบ่งชี้ค่านิยม (Value Indicators) ได้แก่ เป้าหมาย (Goals) แรงบันดาลใจ (Aspirations) ความสนใจ (Interests) ความรู้สึก (Feeling) ความเชื่อ (Beliefs) กิจกรรมต่าง ๆ (Activities) และความกังวลใจ (Worries) บ่อยครั้งที่ค่านิยมมีรากฐานมาจากสิ่งที่เป็นเครื่องบ่งชี้ค่านิยมเหล่านี้

ส่วนประภาเพ็ญ สุวรรณ (2529) ได้อธิบายว่า มีคุณลักษณะอื่นหลายอย่าง ที่คล้ายค่านิยม แต่ไม่ใช่ค่านิยมและคุณลักษณะบางอย่างจะก่อให้เกิดค่านิยมมาภายหลัง คุณลักษณะอื่น ๆ ที่คล้ายค่านิยม สรุปได้ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ ใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตประจำวัน และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาและวุฒิภาวะของบุคคล
 2. ทศนคติ เป็นผลรวมของความเชื่อ ความรู้สึก ของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ผลรวมของความเชื่อจะเป็นตัวกำหนดแนวโน้มของบุคคลที่จะมีปฏิกริยาตอบสนองต่อสิ่งนั้น ในลักษณะที่ ชอบ ไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ทศนคติจึงเป็นสิ่งที่บอกถึงสภาพจิตใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งเท่านั้น ซึ่งจะมีผลต่อการปฏิบัติเมื่อมีองค์ประกอบอื่น ๆ หลายอย่างร่วมด้วย
 3. ความรู้สึก เป็นสิ่งที่บุคคลแสดงออกมาในลักษณะแตกต่างกันหลายชนิด เช่น ตีใจ เสียใจ โกรธ ยินดี เป็นต้น ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับ บุคคล สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ประสบการณ์ การเลี้ยงดู เป็นต้น
 4. ความเชื่อ เป็นส่วนประกอบที่มีอยู่ในตัวบุคคล มีลักษณะเป็นการอธิบายประเมินค่าหรือสนับสนุน แต่ละลักษณะจะเป็นส่วนช่วยกำหนดแนวโน้มของบุคคลในการที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ถ้าได้รับการกระตุ้นที่เหมาะสม
 5. พฤติกรรมการปฏิบัติ การปฏิบัติทุกอย่างของบุคคลไม่ได้แสดงว่า บุคคลนั้นมีค่านิยมตามการปฏิบัติหรือการแสดงออกนั้น ๆ เสมอไป คนมีพฤติกรรมการปฏิบัติอย่างหนึ่ง อาจจะมาจากถูกบังคับหรือจำใจต้องทำก็ได้ หรือทำเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง
- คุณลักษณะต่าง ๆ ที่คล้ายค่านิยมดังที่กล่าวข้างต้น บางคุณลักษณะจะก่อให้เกิดค่านิยมต่อไป บางคุณลักษณะจะช่วยทำให้การพิจารณาค่านิยมของบุคคลให้เด่นชัดยิ่งขึ้น บางลักษณะถ้าเหมาะสมถูกต้องตามขั้นตอนตามหลักเกณฑ์ 7 ประการ ของลักษณะค่านิยมที่แท้จริง ก็สามารถเรียกได้ว่าเป็นค่านิยม

1.7 การวัดค่านิยม

ค่านิยมเป็นแนวคิดเชิงนามธรรม ซึ่งเกิดขึ้นอยู่ภายในจิตใจของแต่ละบุคคล การจะวัดค่านิยมนั้น ต้องดูจากความรู้สึกนึกคิด การแสดงออก คำพูด ความเห็น ความเชื่อ ความชมชอบ จึงจะสามารถวิเคราะห์ค่านิยมของบุคคล หรือ สังคมได้

- ไพฑูรย์ เครือแก้ว (2523) กล่าวถึงการสังเกตค่านิยมของคนเราว่า การที่จะทราบค่านิยมของบุคคล จะสังเกตได้จากพฤติกรรมต่าง ๆ 5 ประการคือ
1. ดูจากสิ่งที่คุณค่าได้เลือกปฏิบัติในชีวิตประจำวันของเขา
 2. ดูจากทิศทางความสนใจของบุคคล คนเราแต่ละคนจะมีทิศทางของความสนใจที่พอจะสังเกตได้
 3. ดูได้จากคำพูดที่แสดงออกโดยทั่ว ๆ ไป เพราะคนเรามักแสดงค่านิยมออกมาทางคำพูดเสมอ
 4. ดูได้จากคำพูดที่ใช้ในการสนทนา ซึ่งจะสามารถบ่งบอกถึงค่านิยมของบุคคลนั้นๆ ได้
 5. ดูได้จากการคิดการเขียนของบุคคล ซึ่งมักจะแสดงออกถึงหลักการอุดมการณ์ ความคิด ความฝัน และรสนิยมของตัวเองออกมาเสมอ สิ่งเหล่านี้เป็นแนวทางที่จะเข้าใจค่านิยมของแต่ละคนได้เป็นอย่างดี

วาทีชัย อุตตอมาตย์ (2524) กล่าวถึง การวัดค่านิยมว่า สามารถวัดได้จากพฤติกรรมภายในและพฤติกรรมภายนอกของบุคคลต่างๆ ได้ เช่น ความคิดเห็น ความสนใจ ความรู้สึก เจตคติ หรืออุดมการณ์ ซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ แสดงให้เห็นในลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น การงาน อาชีพ การเขียน ตลอดจนการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เป็นต้น สำหรับเครื่องมือที่ใช้วัดค่านิยม ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกับเครื่องมือที่ใช้วัดความสนใจ หรือเจตคติ หรือบุคลิกภาพ ซึ่งมีประเภทที่สำคัญ ๆ คือ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการรายงานด้วยตนเอง

- โรบิน และวิลเลียม (Robin and William, 1964) กล่าวว่า การที่จะทราบว่าคนเราหรือสังคมมีค่านิยมอย่างไร จะสังเกตได้จากพฤติกรรม 4 ประการ คือ
1. การเลือกทำอย่างใดอย่างหนึ่งในชีวิตประจำวันของบุคคลในสังคมนั้น ๆ
 2. ความสนใจในเรื่องต่าง ๆ ของบุคคลในสังคม
 3. ความคิดเห็นของคนในแต่ละสังคมที่แสดงออกในลักษณะของการเขียน การแสดง ความคิดเห็น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงหลักการ อุดมการณ์ ตามค่านิยมของผู้เขียน หรือผู้แสดง

ความคิดเห็นนั้น

4. การสนทนาของบุคคลโดยทั่ว ๆ ไป ตลอดถึงกิจกรรมต่าง ๆ ประจําวัน

นันแนลลี (Nunnally, 1967) กล่าวว่าการศึกษาหรือการวัดค่านิยม ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับการวัดความสนใจ หรือแม้แต่เจตคติ ทั้งนี้เพราะ ค่านิยม ความสนใจ และเจตคติมีลักษณะใกล้เคียงกัน ถึงแม้จะไม่ใช้อย่างเดียวกันก็ตาม แม้เครื่องมือ (Instrument) ที่ใช้วัดความสนใจหรือเจตคติ ก็สามารถนำมาใช้กับการวัดค่านิยม โดยเฉพาะเครื่องมือประเภทมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) เป็นเครื่องมือที่นิยมใช้กับเรื่องดังกล่าวได้ดี

เคอร์ลิงเยอร์ (Kerlinger, 1973) กล่าวว่า ค่านิยมของคนเรานั้นสามารถจะวัดได้จากพฤติกรรม เจตคติ หรือความคิดเห็นของคนเรา ทั้งนี้เนื่องจาก ค่านิยมเป็นการแสดงความนิยมชมชอบต่อบุคคล สิ่งของ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยการประเมินค่า และค่านิยมของคนเรานั้นจะแสดงออกในทิศทางดีหรือไม่ดี ควรทำหรือไม่ควรทำ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย

นอกจากนี้ การวัดค่านิยม สามารถศึกษาได้โดยใช้เครื่องมือวัดออกมาเป็นเชิงปริมาณเหมือนกับการศึกษาทัศนคติ ความคิดเห็น ความเชื่อ โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเพื่อศึกษาค่านิยมและสามารถศึกษาค่านิยมเป็นเชิงคุณภาพ โดยการสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจะได้คำตอบหรือผลการวิจัยให้ทราบได้ถูกต้อง

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526) ได้กล่าวถึงการศึกษาค่านิยมได้ 2 วิธีคือ

1. การศึกษาค่านิยมโดยใช้แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น

1.1 การศึกษาค่านิยมโดยการจัดลำดับความสำคัญ (Ranking)

เครื่องมือที่ใช้ศึกษาค่านิยมกันมาก คือ การจัดลำดับค่านิยม ซึ่งผู้ศึกษามีวัตถุประสงค์ เพื่อจะศึกษาค่านิยมใด กลุ่มบุคคลนั้นให้ค่านิยมสูงกว่าค่านิยมอื่น ๆ เป็นการเปรียบเทียบลำดับความสำคัญของค่านิยมที่ผู้ศึกษากำหนดให้ สำหรับเครื่องมือศึกษาค่านิยมโดยการจัดลำดับความสำคัญนี้ มีนักวิจัยชาวอเมริกัน 2 คน เป็นผู้ริเริ่มศึกษา คือ

(1) แบบศึกษาค่านิยมของอัลพอร์ท และคณะ ได้สร้างเครื่องมือ เพื่อที่จะวัดค่านิยมหรือความสำคัญที่บุคคลให้ค่าสิ่งต่าง ๆ 6 ประการ คือ ค่านิยมด้านความจริง เศรษฐกิจ ความสามัคคี สังคม การเมือง และศาสนา โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามใส่หมายเลข เรียงลำดับตามความชอบ หรือ ค่านิยมของตน จากอันดับที่ 1 ถึง 6 โดยหมายเลข 1 หมายถึง มากที่สุดหรือให้ค่าสูงสุด รองลงมาจนกระทั่งถึงหมายเลข 6 หมายถึงให้ค่าต่ำสุด แบบทดสอบนี้ใช้ กันมากในการศึกษาค่านิยมในระยะต่อมา

อัลพอร์ท ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแบบวัดค่านิยมนี้ว่า ประเภทของ ค่านิยม 6 อย่างนั้นแคบเกินไป ไม่เหมาะสมกับบุคคลในทุกระดับสังคม แต่เหมาะสมสำหรับระดับ สังคมชั้นกลางเท่านั้น และแบบทดสอบนี้จะเหมาะสมและเป็นประโยชน์กับการแนะนำมากกว่า โดยเฉพาะการแนะนำเพื่อเลือกวิชาเรียน หรือ เลือกอาชีพ

(2) แบบศึกษาค่านิยมของโรคีย์ ซึ่งสนับสนุนให้ใช้ค่านิยมเป็นหลัก ในการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ เพราะค่านิยมเป็นแกนกลางในการก่อให้เกิดพฤติกรรมด้านแรงจูงใจ ทัศนคติ และความมั่นใจ วิธีการศึกษาโดยการให้เรียงลำดับสิ่งๆ ให้ค่าสูงสุดไปหาน้อยสุด ซึ่ง เหมือนกับอัลพอร์ท แต่มีรายการประเภทค่านิยมมากกว่า โดยแบ่งประเภทค่านิยมออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ค่านิยม วิถีปฏิบัติ และจุดหมายปลายทางในแต่ละประเภทมีรายการค่านิยม อย่างละ 18 รายการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ก. ค่านิยมวิถีปฏิบัติ ได้แก่ ความทะเยอทะยาน ความมีใจ กว้าง ความสามารถ ความสนุกสนานร่าเริง ความสะอาด ความกล้า การให้อภัย การช่วยเหลือ ผู้อื่น ความซื่อสัตย์ การสร้างมโนภาพ การเป็นตัวของตัวเอง ความเป็นผู้มีสติปัญญา ความรัก ความเชื่อฟัง ความสุภาพ ความรับผิดชอบ การบังคับตัวเอง ความมีเหตุผล

ข. ค่านิยมจุดหมายปลายทาง ได้แก่ ความสุขในชีวิต การมี ชีวิตที่ตื่นเต้น การประสบผลสำเร็จ สวัสดิภาพของครอบครัว อิศรเสรี ความสุข ความสงบใน จิตใจ การมีคนรัก ความมั่นคงของประเทศ โลกที่มีสันติสุข โลกที่สวยงาม ความเสมอภาค ความ สุขสำราญ การบริจาคให้ทาน การเคารพตนเอง การรู้จักสังคัม มิตรภาพที่แท้จริง ความเป็น นักปราชญ์

1.2 การศึกษาค่านิยมโดยการให้ผู้ตอบประเมินค่า (Rating) โดยการสร้างแบบทดสอบวัดค่านิยม แล้วให้ผู้ตอบประเมินว่าค่านิยมประเภทต่าง ๆ มีค่าสำหรับตนมากน้อยเพียงใด โดยให้เลือกแล้วให้น้ำหนักตามลำดับ 5 อันดับ หรือ 3 อันดับ คือ มากที่สุด มากปานกลาง น้อย น้อยที่สุด หรือ มาก ปานกลาง น้อย การสร้างแบบสอบถาม โดยวิธีการประเมินค่า จะศึกษาค่านิยมเรื่องอะไร ก็สร้างค่านิยมย่อย ซึ่งจะคลุมค่านิยมที่ต้องการจะศึกษาให้มากที่สุด

นักวิจัยบางท่านได้ให้เหตุผลว่า การใช้แบบทดสอบชนิดให้ผู้ตอบประเมินค่านี้จะช่วยแก้ปัญหาในแง่ความจำกัดของเนื้อหาตามวิธีการวัดแบบให้จัดลำดับ เพราะทำให้ผู้ตอบมีอิสระในการให้ความสำคัญแก่ค่านิยมแต่ละข้อได้เต็มที่ และยังเปิดโอกาสให้ใช้เนื้อหา และข้อความที่เกี่ยวกับค่านิยมหนึ่ง ๆ ได้กว้างขวาง ยืดหยุ่น ตรงกับลักษณะของผู้ตอบมากยิ่งขึ้น การแปลความหมายของข้อมูลที่ได้นี้ ทำได้โดยการหาค่าคะแนนเฉลี่ย สามารถเปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มบุคคลที่เราจะศึกษาได้ว่าให้ค่าต่อสิ่งใดมากที่สุด ถ้าคะแนนเฉลี่ยสูงก็หมายถึงการให้ค่าสูงต่อสิ่งนั้น

2. การศึกษาค่านิยมโดยไม่ใช้แบบสอบถาม สามารถใช้วิธีการสังเกต พฤติกรรมโดยตรง การทดลองหรือการสัมภาษณ์ ซึ่งวิธีเหล่านี้ไม่ค่อยจะใช้แพร่หลาย เพราะมีปัญหาเรื่องสิ้นเปลืองเวลาและค่าใช้จ่ายสูง อีกวิธีหนึ่งที่สามารถใช้ศึกษาค่านิยมอย่างไม่เป็นทางการ คือ การตั้งคำถาม ซึ่งบุคคลสามารถจะตรวจสอบค่านิยมของตนเองได้โดยการตั้งคำถาม อาจถามตนเอง หรือจะถามคนอื่นที่เราอยากจะทำค่านิยมของเขา วัตถุประสงค์เพื่อจะได้ช่วยตัวเราหรือบุคคลอื่นหาค่านิยมที่ออกมา โดยใช้หลักเกณฑ์หาค่านิยมแท้ 7 ประการของ ราธส์ ฮาร์มิน และ ซีมอน (Raths Harmin and Simon, 1966) ซึ่งได้ให้หลักเกณฑ์ในการพิจารณาค่านิยมไว้ ดังนี้

1. ค่านิยมที่แท้จริงต้องเกิดจากการเลือกโดยอิสระ มิใช่ถูกบังคับ แต่เกิดจากความยินยอม
2. ค่านิยมที่แท้ต้องเป็นสิ่งที่บุคคลเลือกจากสิ่งเลือกหลายอย่าง มิใช่จำใจต้องเลือก
3. ค่านิยมที่แท้จริงต้องเป็นสิ่งที่บุคคลได้เลือกโดยพิจารณาไตร่ตรอง

ข้อดีข้อเสีย ตลอดจนผลที่จะตามมา โดยใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล

4. ค่านิยมที่แท้ต้องเป็นสิ่งที่มีความหมาย และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป
5. ค่านิยมที่แท้ต้องเป็นสิ่งที่บุคคลยอมรับอย่างเปิดเผยและยินดีที่จะบอกให้ผู้อื่นรู้ถึงค่านิยมของตน ยืนยันและยืนยันในค่านิยมที่ตนได้เลือกไว้
6. ค่านิยมที่แท้ต้องเป็นสิ่งที่บุคคลปฏิบัติตามค่านิยมที่ตนยึดถือ มิใช่เพียงแต่กล่าวถึงเท่านั้น
7. ค่านิยมที่แท้จะต้องเป็นสิ่งที่บุคคลปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ มีลักษณะเป็นค่านิยมประจำตัวของบุคคลที่นำไปใช้ปฏิบัติจนเป็นกิจวัตร มิใช่เพียงชั่วครั้งชั่วคราว

จากเกณฑ์ที่พิจารณาค่านิยมแท้ 7 ประการนี้ สามารถนำมาประยุกต์เป็นคำถามเพื่อตรวจสอบค่านิยม ซึ่งเป็นการศึกษาค่านิยมอย่างหนึ่ง สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ก็ใช้เทคนิคในการตั้งคำถามเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) การสนทนากลุ่มแบบเจาะจง (Focus groups) ซึ่งต้องมีคำถามเพื่อเป็นแนวทางที่จะได้คำตอบที่ต้องการ ตัวอย่างการตั้งคำถามเกี่ยวกับการเลือกและการปฏิบัติตามค่านิยม เช่น คุณคิดสิ่งนี้มานานเท่าไร คุณมีเหตุผลอย่างไรในการเลือกเช่นนี้ คุณทำเช่นนี้เพื่ออะไร คุณทำบ่อยไหม คุณเคยทำมาแล้วใช่ไหม คุณมีอุปสรรคในการทำสิ่งนั้นหรือไม่

สรุป การวัดค่านิยมสามารถศึกษาได้หลายวิธี ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ อาจศึกษาโดยใช้แบบสอบถาม หรือ ไม่ใช้แบบสอบถาม จะใช้วิธีจัดลำดับหรือใช้วิธีประเมินค่า ซึ่งจะทำให้ทราบคำตอบที่ต้องการหรือผลของการวิจัย

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ค่านิยมและความคาดหวังของเยาวชนไทย ที่แสดงออกในเรื่องของการศึกษา อาชีพ ครอบครัว ศาสนา สังคม และชีวิต ผลการวิจัยปรากฏว่า ค่านิยมของเยาวชนไทย ค่านิยมที่ได้รับความสำคัญสูงสุดคือ ความมั่นคงปลอดภัยเป็นระเบียบและอนุรักษ์นิยม และค่านิยมเกี่ยวกับความสันโดษ มัธยัสถ์ ได้รับความสำคัญน้อยที่สุด นอกจากนี้ตัวแปรอิสระทั้ง 7 ตัวแปรคือ เพศ ระดับการศึกษา ภูมิภาค การศึกษา และอาชีพของบิดามารดา มีความสัมพันธ์กับค่านิยมและความคาดหวังของเยาวชนไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ทาเนียบ สสแสงน้อย (2527) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ค่านิยมทางสุขภาพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดขอนแก่น โดยศึกษาในด้านการปรับตัว และด้านการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 359 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีค่านิยมทางสุขภาพสูงในทั้ง 2 ด้าน นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีค่านิยมทางสุขภาพเกี่ยวกับการปรับตัวไม่แตกต่างกัน แต่มีค่านิยมทางสุขภาพเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ระดับการศึกษาบิดามารดาของนักเรียนที่แตกต่างกัน ไม่ได้ทำให้ค่านิยมทางสุขภาพทั้ง 2 ด้าน ของนักเรียนแตกต่างกัน ส่วนอาชีพของบิดามารดาที่แตกต่างกัน จะมีค่านิยมทางสุขภาพเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อไม่แตกต่างกัน แต่มีค่านิยมทางสุขภาพเกี่ยวกับการปรับตัวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทิศนคติและการปฏิบัติต่อการปรับตัวและการป้องกันและการควบคุมโรค มีความสัมพันธ์กับค่านิยมทางสุขภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ภารดี เต็มเจริญ และคณะ (2528) ทำการวิจัยเรื่อง ภาวะโภชนาการและนิสัยการบริโภคอาหารเข้าของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร 10 แห่ง

จำนวน 846 ราย ด้วยการชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง สัมภาษณ์นักเรียน และใช้แบบสอบถามข้อมูล จากผู้ปกครองนักเรียน 140 ราย จากโรงเรียน 5 โรงเรียน ใน 10 โรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อการรักษาคุณค่าของอาหารเข้าด้วยวิธีการบันทึกอาหารบริโภคร่วมกับการสัมภาษณ์ เป็นเวลา 3 วัน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนร้อยละ 35 มีนิสัยการบริโภคอาหารเข้าไม่เหมาะสม คือ รับประทานอาหารเช้าบางวันหรือไม่รับประทานอาหารเช้า พลังงานจากอาหารที่นักเรียนได้รับ จากอาหารเช้าส่วนใหญ่มีปริมาณและคุณภาพไม่เหมาะสม ปัจจัยเกี่ยวกับรายได้ของบิดา เวลาตื่นนอนและเวลาออกเดินทางไปโรงเรียนของนักเรียน การประกอบอาหารเช้าของครอบครัว และนิสัยการบริโภคอาหารเช้าของสมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการบริโภคและไม่บริโภคอาหารเช้าของนักเรียน

สุธี เสถียรยานนท์ (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ค่านิยมทางสุขภาพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ปีการศึกษา 2529 จำนวน 777 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานครมีค่านิยมทางสุขภาพอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนให้ค่านิยมทางสุขภาพด้านการรักษาความสะอาดสูงสุด รองลงมาได้แก่ ด้านการละเว้นสิ่งเสพติดให้โทษ การปรับตัวและการวางตัวต่อเพศตรงข้าม การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์และการบริการสุขภาพ การออกกำลังกายและการพักผ่อน การปฏิบัติตนเพื่อป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ อาหารและการบริโภคอาหาร และการป้องกันอันตรายจากอุบัติเหตุต่าง ๆ ตามลำดับ และพบว่านักเรียนหญิงมีค่านิยมทางสุขภาพสูงกว่านักเรียนชาย และนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล มีค่านิยมทางสุขภาพสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันและแบบปล่อยปละละเลย

นันทิยา เกศวิชัย (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างบริโภคนิสัยกับภาวะโภชนาการของเด็กก่อนวัยเรียน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริโภคนิสัย ภาวะโภชนาการและความสัมพันธ์ระหว่างบริโภคนิสัย และภาวะโภชนาการของเด็กวัยก่อนเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงาน

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 ผลการศึกษาพบว่า เด็กก่อนวัยเรียน ส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 42.25 มีบริโภคนิสัยอยู่ในระดับดีมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยของบริโภคนิสัย คิดเป็นร้อยละ 78.10 บริโภคนิสัยที่เด็กก่อนวัยเรียนปฏิบัติถูกต้องเป็นประจํามากที่สุด คือ รับประทานอาหารเช้าครบวันละ 3 มื้อ ร้อยละ 96.50 ส่วนบริโภคนิสัยที่เด็กปฏิบัติถูกต้องน้อยที่สุด คือ ดื่มนมเป็นประจําทุกวัน ร้อยละ 40.50 เด็กก่อนวัยเรียนส่วนใหญ่คือ ร้อยละ 72.00 มีภาวะโภชนาการอยู่ในระดับดีมาก และบริโภคนิสัยของเด็กก่อนวัยเรียนมีความสัมพันธ์กับภาวะโภชนาการ ที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05

สุพรรณี ปานเจริญ (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ค่านิยมทางสุขภาพของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ เขตการศึกษา 11 โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ใน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 จำนวน 720 คน เป็นเพศชาย 360 คน เพศหญิง 360 คน จากโรงเรียนประถมศึกษา 60 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ค่านิยมทางสุขภาพด้านอาหารและการบริโภคอาหารโดยส่วนรวม อยู่ในระดับสูง นักเรียนมีค่านิยมทางสุขภาพต่ำเกี่ยวกับการดื่มนมวันละ 1-2 แก้ว การใช้ช้อนกลาง เมื่อรับประทานอาหารร่วมกับผู้อื่น การรับประทานอาหารรสจัด การรับประทานข้าวมากฯ และรับประทานกับข้าวแต่น้อย และพบว่านักเรียนหญิงมีค่านิยมทางสุขภาพสูงกว่านักเรียนชาย นักเรียนในโรงเรียนในเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาลมีค่านิยมทางสุขภาพสูงกว่านักเรียนในโรงเรียน นอกเขตเทศบาล และนักเรียนที่มีการปฏิบัติเกี่ยวกับสุขภาพมากมีค่านิยมทางสุขภาพสูงกว่านักเรียน ที่มีการปฏิบัติเกี่ยวกับสุขภาพน้อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

งานวิจัยในประเทศ

คอสมเปอร์ (Cosper, 1977) และคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลการสอนโภชนาการเกี่ยวกับนิสัยการบริโภคอาหารในนักเรียนชั้นประถมศึกษาระดับ 5 (The Effect of Nutrition Education on Dietary Habits of Fifth-Graders) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการประเมินผลการสอนโภชนาการในนักเรียนชั้นประถมศึกษาระดับ 5 ดำเนินการวิจัยโดยใช้แบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับโภชนาการทดสอบนักเรียนชั้นประถมศึกษาระดับ 5 จำนวน 45 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 22 คน และกลุ่มควบคุม 23 คน ทั้งก่อนและหลังการสอนโภชนาการพร้อมทั้งให้นักเรียนบันทึกการบริโภคอาหารภายใน 1 วัน ภายหลังจากการสอนโภชนาการไปแล้ว ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความรู้ก่อนการสอนโภชนาการใกล้เคียงกัน ผลจากการทดสอบภายหลังการสอนโภชนาการพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีความรู้มากกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม สำหรับผลการควบคุมการบริโภคอาหารใน 24 ชั่วโมงพบว่า นักเรียนทั้ง 2 กลุ่มมีการควบคุมอาหารไม่แตกต่างกัน และยังพบว่านักเรียนทั้ง 2 กลุ่มบริโภคอาหารบางอย่างที่มีแคลอรีน้อยกว่าที่ร่างกายต้องการอีกด้วย สรุปได้ว่าการสอนโภชนาการไม่มีผลต่อการปฏิบัติในการบริโภคอาหารของนักเรียน

แอนเดอร์สัน (Anderson, 1979) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่ออำนาจตนเกี่ยวกับสุขภาพ ค่านิยมทางสุขภาพ พฤติกรรมสุขภาพ และสถานะสุขภาพในผู้สูงอายุ" (The Relationship of Locus of Control, Health Values, Health Behavior and Health Status in the Elderly) พบว่า ความเชื่ออำนาจภายในตนเกี่ยวกับสุขภาพกับค่านิยมทางสุขภาพมีความสัมพันธ์กัน และความเชื่ออำนาจภายในตนเกี่ยวกับสุขภาพมีความสัมพันธ์ต่อการกำหนดพฤติกรรมสุขภาพและสถานะสุขภาพ แต่ค่านิยมทางสุขภาพไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมสุขภาพ ดังนั้นในกลุ่มนี้ค่านิยมทางสุขภาพไม่อาจใช้เป็นเครื่องทำนายพฤติกรรมสุขภาพได้ อย่างไรก็ตามผู้ทดลอง 54 ใน 80 คน ก็ให้ค่านิยมทางสุขภาพอยู่ในระดับสูง

ดันน์ (Dunn, 1980) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่ออำนาจตนเกี่ยวกับสุขภาพและค่านิยมทางสุขภาพต่อความรู้และทัศนคติในการดูแลตนเองทางการแพทย์ของนักศึกษาวิชาเอกสุขภาพระดับปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรีในโอเรกอน (The Relationship of Health Locus of Control Value to Medical Self - Care Knowledge and Attitudes of Undergraduate and Graduate Health Education Major in Oregon) โดยใช้แบบสอบถาม 5 ตอน ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับนักศึกษา ค่านิยมทางสุขภาพ ความเชื่ออำนาจตนเกี่ยวกับสุขภาพ ทัศนคติในการดูแลสุขภาพตนเอง และความรู้ในการดูแลสุขภาพตนเอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาวิชาเอกสุขภาพระดับปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 148 คน ในมหาวิทยาลัย 3 แห่งในโอเรกอน ผลการวิจัยพบว่า ความรู้และทัศนคติในการดูแลสุขภาพตนเองทางการแพทย์มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เพศ เชื้อชาติ ฐานะทางครอบครัวพื้นฐานทางวิชาการ การรับรู้ในความสามารถทางวิชาการของตนเอง มีผลต่อความรู้และทัศนคติในการดูแลสุขภาพตนเองทางการแพทย์ของนักศึกษา และพบว่านักศึกษาที่มีความสามารถทางวิชาการสูง มีพื้นฐานทางวิชาการดี และมีทัศนคติ ค่านิยมต่อการดูแลสุขภาพตนเองในทางบวก จะยอมรับการปฏิบัติเกี่ยวกับการดูแลตนเองทางการแพทย์ได้ดีกว่า

โบเนมบลัสท์ (Bohnenblust, 1980) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมของนักเรียน ค่านิยมของครู และทัศนคติเกี่ยวกับสุขภาพของนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาอนามัยส่วนบุคคล (Relationships Between Students Values, Teacher Values, and Health Attitudes Among Students Enrolled in a College - Level Personal Health Class) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมกับทัศนคติเกี่ยวกับสุขภาพ โดยใช้กลุ่มทดลองที่เป็นนักศึกษาซึ่งลงทะเบียนเรียนวิชาอนามัยส่วนบุคคล และกลุ่มควบคุมประกอบด้วย นักศึกษาที่เรียนวิชาภาษาอังกฤษและไม่เคยเรียนวิชาอนามัยส่วนบุคคลมาก่อน พบว่า ทัศนคติเกี่ยวกับสุขภาพในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่มีการเปลี่ยนแปลง และคะแนนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติไม่แตกต่างกันไปตามเพศ และสถานทางสังคมของนักศึกษา นอกจากนี้ยังพบว่าไม่มีความสัมพันธ์เชิงสถิติระหว่างค่านิยมและทัศนคติเกี่ยวกับสุขภาพ

ยู (Yu, 1989) ได้ทำการวิจัยเรื่องความเชื่ออำนาจตนเกี่ยวกับสุขภาพ และค่านิยมทางสุขภาพในการเป็นตัวทำนายบริเวณนิสัยและนิสัยในการออกกำลังกาย : ชื่อสรุปสำหรับประยุกต์ใช้ในสุขภาพ (Health Locus of Controle and Health Value as Predictors of Food and Exercise Habits : Implications for Compliance in Health Education) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่ออำนาจตนเกี่ยวกับสุขภาพของบุคคล ค่านิยมทางสุขภาพ และพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพ(ด้านอาหารและการออกกำลังกาย) กลุ่มตัวอย่างเป็นพนักงานบริษัทจาก 4 บริษัท ใน นิวยอร์กตอนเหนือ จำนวน 600 คน ประกอบด้วยเพศชาย และเพศหญิงผิวขาวทั้งหมดที่มี ระดับอายุ ชนิดของงาน และระดับการศึกษาต่างกัน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเองแบ่งเป็น 2 ตอนคือ ตอนที่1 ประกอบด้วยแบบสำรวจรูปแบบการบริโภคอาหารของกลุ่มตัวอย่าง ระดับกิจกรรมพลศึกษา ประวัติทางการแพทย์ และข้อมูลทั่วไป ตอนที่2 เป็นแบบวัดความเชื่ออำนาจตนเกี่ยวกับสุขภาพและค่านิยมทางสุขภาพ ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่ออำนาจตนเกี่ยวกับสุขภาพสามารถทำนายบริเวณนิสัยได้ แต่ไม่มีความสัมพันธ์ทางสถิติกับระดับกิจกรรมพลศึกษา ส่วนค่านิยมทางสุขภาพสามารถทำนายได้ทั้งบริเวณนิสัยและระดับกิจกรรมทางพลศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง

สรุปเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมเกี่ยวกับการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นประถมศึกษา พบว่า ค่านิยมทางสุขภาพด้านอาหารและการบริโภคอาหารของนักเรียนโดยส่วนรวมอยู่ในระดับสูง และมีความแตกต่างกันระหว่างนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยค่านิยมทางสังคมด้านอื่น ๆ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้นส่วนใหญ่มีการศึกษาวิจัย ค่านิยมทางสุขภาพ พฤติกรรมการบริโภคอาหาร และบริเวณนิสัยของนักเรียน โดยพบว่า การบริโภคอาหารของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับการบริโภคอาหารของครอบครัว และภาวะโภชนาการของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับบริเวณนิสัย จะเห็นได้ว่า ยังไม่มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับค่านิยมเกี่ยวกับการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยตรง

ส่วนงานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง พบว่า การสอนโภชนาการในโรงเรียน โดยให้ความรู้เพียงอย่างเดียวนั้น ไม่มีผลต่อการปฏิบัติเกี่ยวกับการบริโภคอาหารของนักเรียน ทางด้านค่านิยมทางสุขภาพนั้นพบว่ามีความสัมพันธ์กับความเชื่ออันอาจภายในตนเกี่ยวกับสุขภาพ และมีความสำคัญต่อการกำหนดพฤติกรรมสุขภาพของบุคคลด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า ทักษะคิดและค่านิยมทางสุขภาพมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปฏิบัติ และการดูแลสุขภาพตนเองในระดับสูง ซึ่งก็ยังไม่ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมเกี่ยวกับการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แต่อย่างใด

จากรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า การศึกษาตามหลักสูตรโภชนาการในโรงเรียนโดยให้ความรู้เพียงอย่างเดียวนั้น ไม่มีผลต่อการปฏิบัติเกี่ยวกับการบริโภคอาหารของนักเรียน นักเรียนยังต้องการการปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องเกี่ยวกับการบริโภคอาหาร เพื่อส่งผลให้นักเรียนรู้จักเลือกตัดสินใจ และมีการปฏิบัติเกี่ยวกับการบริโภคอาหารที่ดี และมีคุณค่าต่อสุขภาพ และเนื่องจากยังไม่มีผู้ใดทำการวิจัยในเรื่องค่านิยมเกี่ยวกับการบริโภคอาหาร ของนักเรียนระดับประถมศึกษามาก่อนทั้งในประเทศและต่างประเทศ จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิจัย ค่านิยมเกี่ยวกับการบริโภคอาหารของนักเรียนระดับประถมศึกษา ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงแก้ไขและปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องเกี่ยวกับการบริโภคอาหารให้เกิดกับนักเรียนระดับประถมศึกษาต่อไป ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหาดูสุขภาพโภชนาการของประเทศในระยะยาวได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย